

МЕТОДОЛОГІЯ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

*В. Й. Куценко, к. т. н., доцент, старший науковий співробітник,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
vladimirkutsenko@ua.fm, orcid.org/0000-0003-0815-6109*

Методологія дослідження. Перманентні полісистемні кризи й банкрутства суб'єктів господарювання в Україні та світі свідчать про їхню економічну незахищеність. Це вимагає пошуку нових шляхів формування економічної безпеки підприємства (ЕБП). Наукова спільнота все більше схиляється до висновку, що морально-етична культура трудящих є основою безпеки й розвитку, але це потребує методологічної діагностики рівня ЕБП для її підвищення за різними складовими. Тому мета дослідження – розробка методології (морально-філософського підходу) визначення сутності ЕБП, причин загроз, рівня безпеки господарювання та шляхів її підвищення. Метод дослідження: універсальний – загальнофілософський, заснований на об'єктивних законах розвитку людства (аналіз, синтез складових ЕБП); соціологічний через інтерв'ю, анкетування, обробку даних, групування, ранжирування; колективну оцінку.

Результати. Проведене дослідження дозволило визначити методологію економічної безпеки підприємства, діагностику рівня ЕБП за семи складовими (культурно-правова, значущість якої майже вдвічі перевищує фінансову складову; інформаційна; соціальна (кадрова); маркетингова; екологічна; технічна; фінансова) та чотирьома рівнями (кризовий, оцінка 0,0–1,4; незадовільний – 1,5–2,4; задовільний – 2,5–3,4 та добрий – 3,5–4,5). Методологія діагностики рівня ЕБП апробована в сучасних умовах господарської діяльності ПАТ «Інтерпайп НТЗ».

Новизна. Встановлено, що основною причиною внутрішніх та зовнішніх загроз господарській діяльності є зневір'я, втрата моральних цінностей життєдіяльності та господарювання, самонадія, егоїзм. Сутність ЕБП полягає в тому, що це є постійна й надійна захищеність господаря, трудового колективу, його майна та діяльності від розбрату, суперництва, війн, криз та банкрутств заради служіння ближнім, українському народові через дотримання вічних морально-етичних цінностей любові й турботи про оточуючих та довкілля. Тож, визначальним напрямом ЕБП є моральна культура особистості та колективу (культурно-правова складова), від якої залежать усі інші види господарської діяльності, довговічна безпека та сталий розвиток.

Практична значущість. Розроблено основні шляхи підвищення рівня ЕБП: моральне виховання особистості та суспільства на рівні сім'ї, трудового колективу та держави, оскільки безпека господарювання формується з соціально-економічної безпеки кожного члена трудового колективу на основі його історичних культурних (морально-етичних) цінностей. Поле наукових досліджень у цьому найперспективнішому напрямі необмежене ні в просторі, ні в часі.

Ключові слова: морально-етична культура життєдіяльності, соціальна відповідальність сьогодення, перспективна та ретроспективна, особиста та економічна безпека, сталий розвиток.

Постановка проблеми. У ХХІ ст. у світі катастрофічно загострилася проблема безпечного стабільного господарювання – без загроз та ризиків розвитку бізнесу, яка і

привела до зацикленості функціонування багатьох компаній, перманентних полісистемних криз та банкрутств. Щоб досягти довговічної економічної безпеки підприємства (ЕБП), яка є наслідком гармонійного – сталого (життєдайного довговічного) розвитку, що є проблемою № 1 третього тисячоліття, слід дослідити, перш за все, методологію діагностики (філософію, класичну істинну сутність) небезпек, загроз, причин та джерел їхнього виникнення за принципами соціальної відповідальності та морально-етично-культури господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням впливу людського фактору, морально-етичної культури особистості та трудового колективу на економічну безпеку присвячені праці багатьох вітчизняних вчених. Українське суспільство сьогодні через критичний соціально-економічний, політико-правовий, демографічний та екологічний стан поступово переходить до стадії морально-етичного розвитку. Про те, що «Духовність – основа економічної діяльності» свідчить учена (О. Романенко) [9]. Звертає увагу на зростаючу роль людського фактору, «етично-моральний потенціал» системи безпечного господарювання (В. Київська) [4]. Про те, що основою ЕБП та сталого розвитку є духовний розвиток особистості чітко зазначає (Т. Шира) [11], а (О. Ворфоломєєва, О. Яковлєва) [1] наголошують, що економічну безпеку України забезпечують історично традиційні морально-етичні цінності нашого народу. (С. Кучин) [5] справедливо стверджує, що основою виживання людства, господарського розвитку та національної безпеки є морально-етичні культурні цінності людини, яка усвідомлює сенс свого життя, відновлюючи первинний образ життєдіяльності. На морально-етичні чинники ЕБП опирається (І. Сосновська) [10], а на морально-етичних методах захисту підприємства наголошують (Л. Мартюшева) [6], (О. Почечун) [8], (Л. Гнилицька) [2].

Серед закордонних вчених, громадських діячів, які етично-моральний бізнес вважають основою його безпеки та розвитку, також шириться рух. За посиланнями (О. Романенко) [9] Дж. Кейпен-молодший (R. G. Capen, 1997) [13] стверджує, що релігія є «моральним дороговказом для половини

американських підприємців». Дж. Моул (John Mole, 2003) [18] звертає увагу на «моральність людей бізнесу і менеджерів». У. Гут (W. Guth, 1996) [17] радить європейським менеджерам дотримуватися моральних основ підприємництва для «захисту суспільних інтересів», «обов'язку відповідальності за всіх громадян, в тому числі і майбутніх поколінь» особливо при схваленні рішень щодо НТП: «Сьогодні ідея оптимізації прибутку, на противагу її максимізації, повинна враховувати, насамперед, дотримання етичних вимог підприємництва». Класик етичного менеджменту Японії К. Татеїсі (K. Tateisi, 1989) [22] місію корпорації, від якої залежить весь бізнес і його безпека, визначив так: «Працювати в ім'я Кращого життя, Кращого світу для всіх». Його основні принципи соціальної відповідальності корпорацій передбачають: «розробляти соціально-корисні товари і послуги для безпеки» суспільства; «гарантувати своїм службовцям спокійне життя, безпечні і комфортні умови праці, поважати їх життя та індивідуальність» (О. Романенко) [9].

Аналіз останніх досліджень щодо впливу морально-етичної культури особистості та трудового колективу на ЕБП показав, що в світі поступово відроджується соціально орієнтована економіка як основа захищеності суб'єктів від фінансово-економічних потрясінь. Все ж морально-етичний чинник ЕБП частіше розглядається в рамках окремої – кадрової складової, а не як визначального узагальнюючого напрямку. Зараз же постає нагальна потреба проведення подальших досліджень щодо встановлення причин небезпек, рівня ЕБП з морально-етичної точки зору, щоб знати, на яких напрямках слід підвищувати надійність господарської діяльності, чому й присвячується дана стаття.

Формулювання мети статті. Мета статті – розробка методології (морально філософського підходу) визначення сутності ЕБП, причин загроз, рівня безпеки господарювання та шляхів її підвищення.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Безпека» з грець. «володіти ситуацією». Але володіти станом справ (розуміти сутність подій і приймати вірні господарські рішення), за якими підприємство надійно захищено, людині – невігласу (морально не-

культурній) не можливо. Тільки Людина самотньої культури (історично неповторної, оригінальної, без впливу інших культур), наділена справжніми істинними знаннями, може сприяти такій бажаній безпеці трудової діяльності без нескінченних зовнішніх та внутрішніх негативних впливів і загроз.

Адже ЕБП цілком залежить від безпеки життєдіяльності й господарювання кожного члена трудового колективу. Безпека особистості (відсутність внутрішніх та зовнішніх загроз життєдіяльності), ознаками якої є по дитячому щира радість, любов, творчість, правочинність, успіх, у людині формується тільки на основі культурно-моральних цінностей життєдіяльності. Але, щоб повернутися нам – до-рослим до втраченої Любові та Безпеки, нам слід виправитися від невігластва, наслідування плотського, викривленого, меркантильного, аморального образу життя. Згадаймо життєустрій та безпеку наших пращурів нечуваної в світі Трипільської культури, предків епохи Київської Русі «золотого віку розвитку духовної культури з єдиною мовою, релігією, ментальністю» (Ілларіон) [3] («ментальність» лат. «розум, спосіб мислення»).

Тобто, першоосновою економічної безпеки, здобутою морально-етичним, соціально-відповідальним способом господарювання, яка забезпечує стабільну надійність господарювання підприємств, є високий рівень соціально-економічного та екологічного розвитку організації та суспільства. Про «Розвиток як головний компонент економічної безпеки» на основі народної економіки та соціальної відповідальності наголошує український економіст А. Я. Новак [7]. Те ж саме й у світі. Ф. Рузвельт (Franklin D. Roosevelt, 1936) [16] плекав, що Америка «буде зростати у свободі та істині». Екс-кандидат в президенти США Берні Сандерс (Bernie Sanders, 2016) [12] наголошує: «Проблема багатства і нерівності доходів є велика моральна проблема нашого часу... Глибоко неправильно, коли одна десята частина відсотку вищого класу володіє майже таким же багатством, як 90 відсотків нижнього прошарку населення». Папа Римський Франциск нагадує про «заповідь «Не убий», яка встановлює чіткі обмеження з метою захисту цінності людського життя» (Naomi O'Leary, 2013) [19].

Особливо небезпечна пристрасть до збагачення для кожної людини, бізнесмена чи можновладців. Франклін Рузвельт (Franklin D. Roosevelt, 1936) [15] з цього приводу застерігав: «Уряд, яким керують гроші, так само небезпечний, як і уряд, керований злочинцями». Сьогодні американці, як і 80 років тому, нагадують: «Ми покликані пам'ятати» соціально-відповідальні настанови президента Франкліна Д. Рузвельта до американського народу, які є основою економічної безпеки: «не забувати, що ми, люди, що ми повинні піклуватися один про одного, що ми повинні стояти разом, щоб боротися за свободу і справедливість для всіх» [16]. Прихильник скандинавської соціально-орієнтованої економічної системи Берні Сандерс (Bernie Sanders, 2016) [12] запропонував відродити другий – «економічний біль про права» людини Рузвельта [14], який передбачає створення соціально-відповідальної «економіки, яка працює для всіх, а не тільки для дуже багатих» [20]. Рузвельт стверджував, що права людини, «гарантовані Конституцією США і Біль про права виявилися недостатніми, щоб забезпечити нам рівність в досягненні щастя». Президент Рузвельт (Franklin D. Roosevelt, 1936) [15] бачив у «Соціальному захисті гарантію американської безпеки». Він запропонував втілювати в життя такі права, як:

- «зайнятість» (право на справедливо оплачувану працю, щоб задовольняти життєвонеобхідні потреби – нужди);
- «свободу від недобросовісної конкуренції і монополій;
- освіту і медичну допомогу» [23].

Тож, економічна безпека цілком залежить від особистої безпеки трудящого, яка досягається позитивним формуванням та удосконаленням духовно-моральної культури як феномену суспільного життя. «Культура» за латино-російським словником cultura, solo II «любов, повага, турбота, справедливість, добродійне непорочне життя, (і, як наслідок), охорона (безпека). «Культура» – це «виховання, освіта, почитання, історично визначений (духовно-моральний) рівень розвитку суспільства, образу життя людей, творчих сил і можливостей людини, вираже-

ний в упорядкуванні життєдіяльності, взаємовідносин між людьми і створюваних ними духовних та матеріальних цінностях».

Наслідком такої гуманної культури й безпеки стане сталий (життєдайний довговічний) розвиток і щастя людей. Сьогодні за даними міжнародних гуманітарних організацій найвищий рівень задоволеністю життям і щастя зазначають мешканці скандинавських країн, у яких моральність та духовність народу не відокремлені від держави. Україна поки що займає передостаннє місце серед країн світу. Про причини небезпек та нещастя застерігає наш благочестивий філософ Г. С. Сковорода, який справедливо наполягає, що людське щастя втілюється в духовних шуканнях, сердечній радості і в праці в колективі споріднених душ. Здібності надаються культурній Людині зверху (за академіком В. Вернадським «Людина – це мікрокосмос»). «Прислухаючись до цього внутрішнього голосу, Людина має обрати собі заняття не тільки не шкідливе для суспільства, а й таке, яке приносить їй внутрішнє задоволення і душевний спокій. Усі заняття добрі лише тоді, коли виконуються у відповідності з внутрішньою схильністю. Життя Людини має бути радісним і зробити його таким може тільки вона сама. Щастя досягне для всіх». Тобто, економічна наука про ЕБП і сталий його розвиток має бути спрямована на радість життя усіх. Добре, що сьогодні світ на порозі морально-етичного прозріння, з урахуванням тотальної загрози життєдіяльності людей на планеті, що й буде початком ЕБП, стан та рівень якої слід навчитися діагностувати.

Як уже зазначалося, добра (повна) ЕБП починається з відродження морально-етичної культури особистості, потім → її соціальна відповідальність → безпека Людини → морально-етична культура трудящих → соціальна відповідальність підприємства →

гармонійні відносини членів трудового колективу → ЕБП → сталий розвиток організації → сталий розвиток міста та суспільства, що сьогодні і є основною проблемою III-го тисячоліття.

Отже, забезпечення сталого розвитку через перманентне морально-етичне оновлення особистості та трудового колективу і є результатом стабільної безпеки господарювання, як і людської життєдіяльності взагалі. Оновлення ж трудящої людини та колективу у свою чергу залежить від рівня морально-етичної їхньої самобутньої культури (просвітлення, переосмислення сенсу життя). Тому, серед різних напрямів ЕБП ключовою – визначальною складовою, що забезпечує його безпеку та сталий розвиток, є культурно-правова захищеність від руйнівних внутрішніх та зовнішніх загроз.

Отже, тільки формування в особистості та суспільстві морально-етичних цінностей, закладених в нашій історичній культурі, спроможне забезпечити належну безпеку та сталий розвиток господарювання через інтуїтивну творчість просвітленої душі та розуму, про який плекав академік В. Вернадський у майбутньому ноосферному способу життєдіяльності (ноосферній економіці). І цей час відродження морально-етичної культури особистості настав! Тож, безпечно та успішно господарювання, що формує сталий розвиток, досягається, перш за все, соціальною відповідальністю сьогодення, перспективною та ретроспективною на засадах морально-етичної культури життєдіяльності та господарювання кожного з нас.

Рівень ЕБП можна визначити через опитування членів трудового колективу на основі ключових показників, критеріїв оцінки та вагових коефіцієнтів за її складовими та через розрахунки за балансами компанії, наведених у табл. 1.

Таблиця 1.

Ключові показники ЕБП, критерії оцінки, ваговий коефіцієнт (K_i) за її складовими

№	Показники	Критерії оцінки	
1	Культурно-правова складова, $K_i = 0,19$		
1.1	Ступінь гармонійних стосунків у трудовому колективі	Гармонійні стосунки (ГС)	+ГС
		Окремі випадки дисгармонії	–ОД
		Перманентна конфліктність	–ПК

1.2	Ступінь дотримання керівниками чинного законодавства України щодо неприпустимості тіньової економіки (ТЕ)	Відсутня тіньова економіка	+ВТЕ
		Окремі випадки тіньової економіки	–ОТЕ
		Тотальна тіньова економіка	– –ТТЕ
1.3	Ступінь дотримання керівниками чинного законодавства України щодо неприпустимості корупції (К)	Відсутня корупція	+ВК
		Окремі випадки корупції	–ОК
		Тотальна корупція	– –ТК
2	Інформаційна складова, $K_i = 0,17$		
2.1	Коефіцієнт поінформованості працівників про соціально-відповідальні норми господарювання – відповідність фактичного ступеню ознайомленості (ОСВф) до наявної морально-етичної інформації підприємства (ОСВн), $K_{ісв} = ОСВф/ОСВн$	Відсутня чи низька поінформованість	$K_{ісв} = 0,0-0,3$
		Середня поінформованість	$K_{ісв} = 0,4-0,7$
		Найвища поінформованість	$K_{ісв} = 0,8-1,0$
2.2	Коефіцієнт поінформованості працівників щодо професійних норм господарювання – відповідність фактичного ступеню ознайомленості із поточною документацією (наказами, інструкціями, розпорядженнями тощо) (ОПф) до наявної професійної інформації підприємства (ОПн), $K_{іп} = ОПф/ОПн$	Відсутня поінформованість	$K_{іп} = 0,0-0,3$
		Середня поінформованість	$K_{іп} = 0,4-0,7$
		Найвища поінформованість	$K_{іп} = 0,8-1,0$
2.3	Коефіцієнт дотримання працівниками морально-етичних норм господарювання (K_m) – відповідність фактичних дій (ФД) до показників, що зазначені у кодексі честі (КЧ), $K_m = ФД/КЧ$	Відсутнє дотримання	$K_m = 0,0-0,3$
		Середнє дотримання	$K_m = 0,4-0,7$
		Найвище дотримання	$K_m = 0,8-1,0$
3	Соціальна (кадрова) складова, $K_i = 0,16$		
3.1	Можливість добровільно безстрокового (по життєвого) офіційного працевлаштування (БП) на підприємстві	Відсутня можливість	–БП
		Можливість безстрокового працевлаштування	+БП
3.2	Коефіцієнт відповідності фактичних умов праці (безпеки, необтяжливості, зручності, ком-фортності) робітників та цехових службовців (ФУП) до нормативних (НУП), $K_u = ФУП/НУП$	Низька відповідність	$K_u = 0,0-0,3$
		Посередня відповідність	$K_u = 0,4-0,7$
		Повна відповідність	$K_u = 0,8-1,0$
3.3	Наявність професійних захворювань (ПЗ) працівників	Наявність	+ПЗ
		Відсутність	–ПЗ
3.4	Коефіцієнт відповідності фактичної середньої зарплати робітників та службовців (ФЗП) прожитковому мінімуму (ПМ), $K_z = ФЗП/ПМ$	Низька відповідність	$K_z = 0,3-0,6$
		Посередня відповідність	$K_z = 0,7-0,9$
		Повна відповідність	$K_z \geq 1,00$
3.5	Ступінь дотримання керівниками соціальної відповідальності (СВ) перед трудовим колективом (100% оплати за тарифним заробітком чи посадовим окладом, відпусток, лікарняних, навчання, підвищення кваліфікації, відрядження)	В цілому недостатня чи відсутня соціальна відповідальність	–СВ
		Дотримання соціальної відповідальності	+СВ
4	Маркетингова складова, $K_i = 0,15$		
4.1	Проведення маркетингових досліджень (МД) з метою встановлення фізіологічних нужд, потреб та попиту, перш за все, локальних та національних споживачів	Проводяться дослідження	+МД
		Не проводяться дослідження	–МД

4.2	Першочергове задоволення потреб життєдіяльності локальних та національних споживачів (ПС) у якісній продукції	Задоволення потреб	+ПС
		Не задоволення потреб	-ПС
4.3	Доступність цін (ДЦ) локальним та національним споживачам	Доступні ціни для масового споживача	+ДЦ
		Не доступні ціни масовому споживачеві	-ДЦ
5	Екологічна складова, $K_i = 0,12$		
5.1	Коефіцієнт відповідності фактичного забруднення повітря (ФЗП) нормативам викидів шкідливих речовин чи опромінення (НЗП), $K_{зп} = \text{ФЗП}/\text{НЗП}$	Невідповідність нормативам	$K_{зп} > 1$
		Відповідність нормативам	$K_{зп} \leq 1$
5.2	Коефіцієнт відповідності фактичного забруднення води (ФЗВ) нормативам викидів шкідливих речовин чи опромінення (НЗВ), $K_{зв} = \text{ФЗВ}/\text{НЗВ}$	Невідповідність нормативам	$K_{зв} > 1$
		Відповідність нормативам	$K_{зв} \leq 1$
5.3	Коефіцієнт відповідності фактичного забруднення ґрунту (ФЗГ) нормативам викидів шкідливих речовин чи опромінення (НЗГ), $K_{зг} = \text{ФЗГ}/\text{НЗГ}$	Невідповідність нормативам	$K_{зг} > 1$
		Відповідність нормативам	$K_{зг} \leq 1$
6	Технічна складова, $K_i = 0,11$		
6.1	Середній рівень завантаженості техніко-технологічних засобів виробництва, P_z	Критичний	$P_z \leq 0,3$
		Низький	$P_z = 0,4-0,5$
		Середній	$P_z = 0,6-0,7$
		Високий	$P_z = 0,8-1,0$
6.2	Коефіцієнт відповідності фактичного рівня обслуговування техніки (ФОТ) до нормативного (НОТ), $K_o = \text{ФОТ}/\text{НОТ}$	Не відповідність	$K_o < 1$
		Відповідність	$K_o \approx 1$
6.3	Наявність фізично зношеного виробничого обладнання (ФЗО)	Наявність	+ФЗО
		Відсутність	-ФЗО
7	Фінансова складова, $K_i = 0,10$		
7.1	Розмір власних обігових коштів ($K_v = \text{Власний Капітал} - \text{Необоротні активи}$) для покриття витрат (В), ($\pm K_v = K_v - В$)	Достатній чи надлишок	$+K_v \geq 0$
		Нестача	$-K_v < 0$
7.2	Розмір власних обігових коштів та залучених довгострокових позик ($K_{зд}$) ($\pm K_{взд} = K_v + K_{зд} - В$)	Достатній чи надлишок	$+K_{взд} \geq 0$
		Нестача	$-K_{взд} < 0$
7.3	Розмір власних обігових коштів та залучених довгострокових і короткострокових кредитів та позик ($K_{зк}$), ($\pm K_{вз} = K_v + K_{зд} + K_{зк} - В$)	Достатній чи надлишок	$+K_{вз} \geq 0$
		Нестача	$-K_{вз} < 0$

Джерело: Авторська розробка

Залежно від значень критеріїв оцінки показників можна виділити чотири рівні ЕБП: кризовий (незахищений) (оцінка 0,0–1,49), незадовільний (небезпечний) (1,5–2,49), задовільний (середній, допустимий) (2,5–3,49) та добрий (безпечний, стійкий, надійний) (3,5–4,5), оскільки про абсолютну безпеку в цьому матеріальному (тілному) світі мова не може йти. У табл. 2 ці рівні ЕБП

залежно від значень критеріїв оцінки показників за її складовими наведені і виділено курсивом напівжирно значення критеріїв оцінки і відповідного рівня ЕБП для ПАТ «Інтерпайп НТЗ». Методика визначення інтегральної оцінки рівня ЕБП на основі оцінки її складових на прикладі міжнародної корпорації ПАТ «Інтерпайп НТЗ» наведена у табл. 3.

Рівні ЕБП залежно від значень критеріїв оцінки показників за її складовими.*Курсивом напівжирно виділені значення для ПАТ «Інтерпайп НТЗ»*

Рівні ЕБП, оцінка	Складові ЕБП						
	Культурно-правова	Інформаційна	Соціальна	Маркетингова	Екологічна	Технічна	Фінансова
1. Кризовий, 0,0-1,49	– –ПК, – –ТТЕ, – –ТК	$K_{icв} = K_{ip} = K_m = 0,0-0,3$	–БП, $K_y = 0,0-0,3$, +ПЗ, $K_z = 0,3-0,6$, –СВ	–МД, –ПС, –ДЦ	$K_{zp} > 1$, $K_{zv} > 1$, $K_{zg} > 1$	$P_z \leq 0,3$, $K_o < 1$, +ФЗО	– $K_v < 0$, – $K_{vзд} < 0$, – $K_{vз} < 0$
2. Незадовільний, 1,5-2,49	– ОД, – –ТТЕ, – –ТК	$K_{icв} = K_{ip} = 0,4-0,7$, $K_m = 0,0-0,3$	–БП, $K_y = 0,0-0,3$, +ПЗ, $K_z = 0,7-0,9$, –СВ	+МД, –ПС, –ДЦ*	$K_{zp} > 1$, $K_{zv} > 1$, $K_{zg} \leq 1$	$P_z = 0,4-0,5$, $K_o < 1$, +ФЗО	– $K_v < 0$, – $K_{vзд} < 0$, + $K_{vз} > 0$
3. Задовільний, 2,5-3,49	–ОД, –ОТЕ, –ОК	$K_{icв} = K_{ip} = 0,8-1,0$, $K_m = 0,4-0,7$	–БП, $K_y = 0,4-0,7$, –ПЗ, $K_z \geq 1,00$, –СВ	+МД, +ПС, –ДЦ	$K_{zp} > 1$, $K_{zv} \leq 1$, $K_{zg} \leq 1$ або $K_{zp} \leq 1$, $K_{zv} > 1$, $K_{zg} > 1$	$P_z = 0,6-0,7$, $K_o \approx 1$, +ФЗО	–$K_v < 0$, +$K_{vзд} > 0$, +$K_{vз} \geq 0$.
4. Добрий, 3,5-4,5	+ВК, +ВТЕ, +ГС	$K_{icв} = K_{ip} = 0,8-1,0$ $K_m = 0,8-1,0$	+БП, $K_y = 0,8-1,0$, –ПЗ, $K_z \geq 1,00$, +СВ	+МД, +ПС, +ДЦ	$K_{zp} \leq 1$, $K_{zv} \leq 1$, $K_{zg} \leq 1$	$P_z = 0,8-1,0$, $K_o \approx 1$, –ФЗО	+ $K_v \geq 0$, + $K_{vзд} \geq 0$, + $K_{vз} \geq 0$.

Джерело: Авторська розробка

Способи та резерви підвищення рівня ЕБП доречно розробляти у залежності від оцінки її рівня за складовими (табл. 1). При цьому слід звернути особливу увагу всіх нас – трудящих на підвищення індивідуальної морально-етичної культури життєдіяльності (культурно-правова складова), як визначального показника соціальної відповідальності,

що безпосередньо впливає на маркетингову та й усі інші види діяльності, а також – на ЕБП та сталий його розвиток. На деяких підприємствах країни (ПАТ «Покровський ГЗК», ПрАТ «Дніпровський крохмале-паточковий комбінат» та ін.) фінансовий стан у 2017 р. був найвищий, але інтегральний рівень ЕБП – на середньому рівні.

Таблиця 3

Інтегральна оцінка рівня економічної безпеки ПАТ «Інтерпайп НТЗ»

№ складових ЕБП	Функціональні складові ЕБП	Ваговий коефіцієнт, K_i	Рівень i -ї складової ЕБП, на основі оцінки O_i	Інтегральна оцінка рівня ЕБП, $O_{ін} = \sum(K_i \times O_i)$	Рівень ЕБП (1-4)
1	Культурно-правова	0,19	3	0,57	
2	Інформаційна (пізнавальна)	0,17	4	0,68	
3	Соціальна (кадрова)	0,16	3	0,48	
4	Маркетингова	0,15	2	0,30	
5	Екологічна	0,12	3	0,36	
6	Технічна	0,11	3	0,33	
7	Фінансова	0,10	3	0,30	
Усього	-	1,00	-	$O_{ін} = 3,02$	Задовільний

Джерело: Авторська розробка

Це підтверджує те, що фінансова складова не є визначальною, а лише наслідком соціокультурного розвитку трудового колективу.

Висновки. Проведене дослідження дозволило визначити методологію (морально філософський сенс) економічної безпеки підприємства. Для того, щоб розробити вірні

шляхи здобуття довгострокової ЕБП, слід зайти істинні причини існуючих та можливих небезпек. Основною причиною внутрішніх та зовнішніх загроз господарській діяльності є невігластво, втрата морально-етичних цінностей життєдіяльності та господарювання (тіньова економіка, що досягла в країні 50 %, тотальна корупція, конкурентна боротьба й ворожнеча, торгові війни, рейдерство). Сутність ЕБП полягає в тому, що це є постійна й надійна захищеність господаря, трудового колективу, його майна та діяльності від розбрату, суперництва, війн, криз та банкрутств заради служіння своєму народові через дотримання вічних загальнолюдських морально-етичних цінностей Любові й турботи про оточуючих та довкілля.

Тож, визначальним узагальнюючим напрямом ЕБП є морально-етична культура особистості та колективу (культурно-правова складова), від якої залежать усі інші види господарської діяльності, довговічна безпека та сталий (животворний) розвиток. Визначено методологію діагностики рівня ЕБП за семи складовими (культурно-правова, значущість якої майже вдвічі перевищує фінансову складову; інформаційна; соціальна (кадрова); маркетингова; екологічна; технічна та фінансова) за чотирьома рівнями (кризовий, оцінка 0,0-1,49; незадовільний, 1,5-2,49; задовільний, 2,5-3,49 та добрий, 3,5-4,5). Методологія діагностики рівня ЕБП апробована в сучасних умовах господарської діяльності ПАТ «Інтерпайп НТЗ». Запропоновано основні шляхи підвищення рівня ЕБП: морально-етичне виховання особистості та суспільства на рівні сім'ї, трудового колективу та держави, оскільки безпека господарювання формується з соціально-економічної безпеки кожного члена трудового колективу на основі його історичних культурних (морально-етичних) цінностей. Поле наукових досліджень у цьому найперспективнішому напрямі необмежене ні в просторі, ні в часі.

Література

1. Ворфоломєєва О. М. Проблеми кадрової безпеки підприємств / [Електронний ресурс] / О. М. Ворфоломєєва, О. В. Яковлева // Проблеми та перспективи функціонування підприємства і підприємництва. – С. 157-161. – Режим доступу: file:///C:/Users/Anny/Downloads/vkpnuen_2015_10_28.pdf
2. Гнилицька Л. В. Дискусійні аспекти фінансової діагностики в системі економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності / [Електронний ресурс] / Л. В. Гнилицька. – Режим доступу: http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/9276/1/Gnilitska_50-54.pdf
3. Илларион. Слово о законе и благодати / [Електронний ресурс] / Илларион // predanie.ru 23 черв. 2015 р. – Режим доступу: <http://predanie.ru/ilarion-kievskiy-svyatitel/book/72200-slovo-o-zakone-i-blagodati/>
4. Києвська В. С. Персонал як вагомий аспект економічної безпеки підприємства / [Електронний ресурс] / В. С. Києвська // Вінницький національний аграрний ун-т. – Режим доступу: http://confcontact.com/2013_04_04_zhv/8_Kyevska.htm
5. Кучин С. П. Духовно-моральний розвиток суспільства — основа соціальної безпеки та важіль розвитку трудового потенціалу держави / [Електронний ресурс] / С. П. Кучин // Інститут економіки промисловості НАН України. 2014. – С. 203–207. – Режим доступу: file:///C:/Users/Anny/Downloads/stvttpt_2014_1_32.pdf
6. Мартюшева Л. С. Методологічні основи організації фінансової безпеки підприємства / Л. С. Мартюшева // Фінансовий простір. – 2011. № 1 (1). – С. 85–90.
7. Новак А. Я. Як підняти українську економіку : монографія / А. Я. Новак // Вид. 3-тє, доп. – К.: «Гнозис». – 2011. – 368 с.
8. Почечун О. І. Роль системи економічної безпеки в перевезеннях пасажирів на залізничному транспорті / [Електронний ресурс] / О. І. Почечун. – Режим доступу: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/3145/3/Pochechun.pdf>
9. Романенко О. Духовно-моральні виміри економічного життя сучасного суспільства / О. Романенко / [Електронний ресурс] // Вісник Національного банку України. 12 вер. 2016 р. - See more at. – Режим доступу: <http://r500.ua/duhovno-moralni-vimiri-ekonomichnog/#sthash.2OTmMs6i.dpuf>
10. Сосновська І. М. Поняття та значення економічної безпеки виробничо-господарської діяльності підприємств / [Електронний ресурс] / І. М. Сосновська // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2015. – № 9. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4303>
11. Шира Т. Б. Особиста безпека працівника як основа гарантування економічної безпеки підприємства / [Електронний ресурс] / Т. Б. Шира. 17.10.2015 р. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/53.pdf
12. Bernie Sanders @BernieSanders. The political revolution is just beginning. 2016. Tweets by staff. <https://berniesanders.com/issues/income-and-wealth-inequality/>
13. Capen R. G., Jr. Wota etyczne // Etyka biznesu w gospodarce globalnej. – Warszawa: MNO Sp., 1997.

14. Dylan Matthews. A leading socialist explains what Bernie Sanders's socialism gets right – and wrong, Vox (November 20, 2015).
15. Franklin D. Roosevelt: «Address at Madison Square Garden, New York City» October 31, 1936. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, The American Presidency Project. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=15219>
16. Government by organized money is just as dangerous as government by organized mob. (FDR). By ajaradom. Wednesday Apr 06, 2016. 12:55 AM <http://www.dailykos.com/story/2016/4/5/1510982/-Government-by-organized-money-is-just-as-dangerous-as-government-by-organized-mob-FDR>
17. Guth W. Tradycje etyczne Zachodu a gospodarka. – Poznan: Graf, 1996.
18. Mole John. Mind Your Manners: Managing Business Cultures in the New Global Europe: – Publisher: Nicholas Brealey International; 3 edition (23 Jan. 2003) – 288 p.
19. Naomi O'Leary. Pope attacks 'tyranny' of markets in manifesto for papacy. VATICAN CITY. REUTERS / Alessandro Bianchi. World News | Tue Nov 26, 2013 | 11:46am EST. <http://www.reuters.com/article/us-pope-document-idUSBRE9AP0EQ20131126>, www.presidency.ucsb.edu/
20. Nicole Gaudiano, Sen. Bernie Sanders to explain his democratic socialist views, USA Today (November 18, 2015).
21. Sunstein Cass. Economic Security: A Human Right. THE AMERICAN PROSPECT. September 20, 2004. <http://prospect.org/article/economic-security-human-right>
22. Tateisi Kazuma. The Eternal Venture Spirit: An Executive's Practical Philosophy. Combine Editions KAZUMA TATEISI'S BOOKS. 1989.
23. The Economic Bill of Rights. Franklin D. Roosevelt American Heritage Center. Retrieved 10 November 2011.
5. Kuchyn, S.P. (2014). Dukhovno-moralnyi rozvytok suspilstva – osnova sotsialnoi bezpeky ta vazhlyi rozvytku trudovoho potentsialu derzhavy. Instytut ekonomiky promyslovosti NAN Ukrainy, 203-207. Retrieved from file:///C:/Users/Anny/Downloads/stvtp_2014_1_32.pdf
6. Martiusheva, L.S. (2011). Metodolohichni osnovy orhanizatsii finansovoi bezpeky pidpriemstva. Finansovyi prostir, 1(1), 85-90.
7. Novak, A.Ya. (2011). Yak pidniaty ukrainsku ekonomiku. (3-d ed., rev.). Kyiv: «Hnozis».
8. Pochechun, O.I. Rol systemy ekonomichnoi bezpeky v perevezenniakh pasazhyriv na zaliznychnomu transporti. Retrieved from <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/3145/3/Pochechun.pdf>
9. Romanenko, O. (2016). Dukhovno-moralni vymiry ekonomichnoho zhyttia suchasnoho suspilstva. Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy, 12 ver. 2016. Retrieved from <http://r500.ua/duhovno-moralni-vimiry-ekonomichnog/#sthash.2OTmMs6i.dpuf>
10. Sosnovska, I.M. (2015). Poniattia ta znachennia ekonomichnoi bezpeky vyrobnycho-hospodarskoi diialnosti pidpriemstv. Elektronne naukovе fakhove vydannia «Efektivna ekonomika», (9). Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4303>
11. Shyra, T.B. (2015). Osobysta bezpeka pratsivnyka yak osnova harantuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. 17.10.2015. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2015/53.pdf
12. Bernie, Sanders @BernieSanders. (2016). The political revolution is just beginning. Tweets by staff. <https://berniesanders.com/issues/income-and-wealth-inequality/>
13. Capen, R.G., Jr. (1997). Wota etyczne // Etyka biznesu w gospodarce globalnej. – Warszawa: MNO Sp.
14. Matthews, Dylan. (2015). A leading socialist explains what Bernie Sanders's socialism gets right – and wrong, Vox (November 20, 2015).
15. Franklin, D. Roosevelt. (1936). «Address at Madison Square Garden, New York City,» October 31, 1936. Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, The American Presidency Project. <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=15219>
16. Government by organized money is just as dangerous as government by organized mob. (FDR). (2016). By ajaradom. Wednesday Apr 06, 2016. 12:55 AM <http://www.dailykos.com/story/2016/4/5/1510982/-Government-by-organized-money-is-just-as-dangerous-as-government-by-organized-mob-FDR>
17. Guth, W. (1996). Tradycje etyczne Zachodu a gospodarka. – Poznan: Graf.
18. Mind your manners: managing business cultures in Europe. (2003). Choice Reviews Online, 41(04), 4 1–2273–41–2273. doi:10.5860/choice.41-2273
19. O'Leary, Naomi. (2013). Pope attacks 'tyranny' of markets in manifesto for papacy. VATICAN CITY. REUTERS/Alessandro Bianchi. World News | Tue Nov 26, 2013 | 11:46am EST.

References

1. Vorfolomieieva, O.M., & Yakovlieva, O.V. (2015). *Problemy kadrovoi bezpeky pidpriemstv* [/ Problemy ta perspektyvy funktsionuvannia pidpriemstva i pidpriemnytstva, 157-161. Retrieved from file:///C:/Users/Anny/Downloads/vkpnuen_2015_10_28.pdf
2. Hnylytska, L.V. (2010). *Dyskusiini aspekty finansovoi diahnostyky v systemi ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodarskoi diialnosti*. Retrieved from http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/9276/1/Gnilitska_50-54.pdf
3. Illaryon. Slovo o zakone i blahodaty. predanie.ru 23 cherv. 2015. Retrieved from <http://predanie.ru/ilarion-kievskiy-svyatitel/book/72200-slovo-o-zakone-i-blagodati>
4. Kyievska, V.S. (2013). Personal yak vahomyi aspekt ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva. Vinnytskyi natsionalnyi ahrarnyi universytet. Retrieved from http://confcontact.com/2013_04_04_zhv/8_Kyievska.htm

<http://www.reuters.com/article/us-pope-document-idUSBRE9AP0EQ20131126>, www.presidency.ucsb.edu/

20. Gaudiano, Nicole. (2015). Sen. Bernie Sanders to explain his democratic socialist views, USA Today (November 18, 2015)

21. Sunstein, Cass. (2004). Economic Security: A Human Right. THE AMERICAN PROSPECT. September

20, 2004. <http://prospect.org/article/economic-security-human-right>

22. Tateisi, K. (1989). The Eternal Venture Spirit: An Executive's Practical Philosophy. Combine Editions KAZUMA TATEISI'S BOOKS.

23. The Economic Bill of Rights. (2011). Franklin D. Roosevelt American Heritage Center. Retrieved 10 November 2011.

МЕТОДОЛОГИЯ ДИАГНОСТИКИ УРОВНЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В. И. Куценко, к. т. н., доцент, старший научный сотрудник, Днепровский национальный университет имени Олеся Гончара

Методология исследования. Перманентные полисистемные кризисы и банкротства субъектов хозяйствования в Украине и мире свидетельствуют об их экономической незащищенности. Это требует поиска новых путей формирования экономической безопасности предприятия (ЭБП). Научное сообщество все больше склоняется к выводу, что морально-этическая культура трудящихся является основой безопасности и развития, но это требует методологической диагностики уровня безопасности предприятия для ее повышения по разным составляющим. Поэтому цель исследования - разработка методологии (морально философского подхода) определение сущности ЭБП, причин угроз, уровня безопасности хозяйствования и путей ее повышения. Метод исследования: универсальный - общеполитический, основанный на объективных законах развития человечества (анализ, синтез составляющих безопасности предприятия) социологический через интервью, анкетирование, обработку данных, группировку, ранжирование; коллективную оценку.

Результаты. Проведенное исследование позволило определить методологию экономической безопасности предприятия, диагностику уровня безопасности предприятия по семи составляющим (культурно-правовая, значимость которой почти вдвое превышает финансовую составляющую; информационная, социальная (кадровая) маркетинговая; экологическая; техническая; финансовая) и четырьмя уровнями (кризисный, оценка 0,0-1,4; неудовлетворительное - 1,5-2,4; удовлетворительное - 2,5-3,4 и хорошее - 3,5-4,5). Методология диагностики уровня безопасности предприятия апробирована в современных условиях хозяйственной деятельности ОАО «Интерпайп НТЗ».

Новизна. Установлено, что основной причиной внутренних и внешних угроз хозяйственной деятельности является неверие, утрата моральных ценностей жизнедеятельности и хозяйствования, самонадеянность, эгоизм. Сущность безопасности предприятия заключается в том, что это постоянная и надежная защищенность хозяина, трудового коллектива, его имущества и деятельности от раздора, соперничества, войн, кризисов и банкротств ради служения ближним, украинскому народу через соблюдение вечных морально-этических ценностей любви и заботы об окружающих и окружающей среде. Поэтому определяющим направлением безопасности предприятия является нравственная культура личности и коллектива (культурно-правовая составляющая), от которой зависят все другие виды хозяйственной деятельности, долговечная безопасность и устойчивое (животворящее) развитие.

Практическая значимость. Разработаны основные пути повышения уровня безопасности предприятия: нравственное воспитание личности и общества на уровне семьи, трудового коллектива и государства, поскольку безопасность хозяйствования формируется с социально-экономической безопасности каждого члена трудового коллектива на основе его исторических культурных (морально-этических) ценностей. Поле научных исследований в этом перспективном направлении неограничено ни в пространстве, ни во времени.

Ключевые слова: морально-этическая культура жизнедеятельности, социальная ответственность настоящее, перспективная и ретроспективная, личная и экономическая безопасность, устойчивое развитие.

METHODOLOGY OF DIAGNOSTICS OF ECONOMIC SECURITY LEVEL
OF AN ENTERPRISE

V. Y. Kutsenko, Ph. D (Tech.), Associate Professor, Oles Honchar Dnipro National University

Methods. Permanent multisystem crisis and bankruptcy of business entities in Ukraine and abroad show their economic vulnerability. This requires finding new ways of forming economic security of an enterprise (ESE). The scientific community is inclined to conclude that moral culture of the working people is the basis of development and security, but it requires methodological diagnosis of the ESE level to improve its various components. The purpose is to develop methodology (philosophical approach) determining the essence of ESE, causes of threats, security management and ways to improve it. Research methods are: universal – general philosophical method based on the objective laws of human development (analysis, synthesis of the ESE components); sociological method through interviews, questionnaires, data processing, grouping, ranking, collective assessment.

Results. The study allowed to determine the methodology (philosophical sense) of economic security of an enterprise, diagnostics of the ESE level based on its seven components (cultural and legal component, the significance of which is almost twice as great as the financial one; information; social (HR); marketing; environmental; technical; financial components) and four levels (crisis, evaluation 0,00–1,49; unsatisfactory – 1,50–2,49; satisfactory – 2,50–3,49; and good – 3,50–4,50). Methodology of diagnostics of the ESE level has been tested in modern conditions of economic activity of PJSC «Interpipe NTRP».

Novelty. The main cause of internal and external threats to business activity are loss of moral values of life and business, overconfidence, selfishness. The essence of ESE is that it is a constant and reliable protection work collective, its property and activities from discord, rivalry, wars, crises and bankruptcies neighbor by keeping eternal moral values of love and concern for others and the environment. Therefore, the key direction of ESE is moral culture of the individual and collective (cultural and legal component), which determines all economic activities, sustainable (life-giving) development and its long-term security.

Practical value. Basic ways of raising the ESE level have been developed: moral education of the individual and society at the level of family, of workforce and state, as security management is formed by socio-economic security of every member of the workforce based on their historical, cultural (moral) values. Area of research in this promising direction is unlimited both in space and in time.

Keywords: moral and ethical culture of life, social responsibility of today, perspective and retrospective, personal and economic security, sustainable development.

Надійшла до редакції 28.01.20 р.